hey'e'sine birer açıklama ve usturlabın kullanılışı üzerine bir kaside yazmış olan Abdülvâhid b. Muhammed ile Abdülvâhid b. Muhammed el-Cûzcânî'yi karıştırmamak gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Beyhakī, *Tetimme-i Şivâni'l-hikme* (nşr. Muhammed Şâfi'), Lahor 1351, s. 93-95; H. Suter, *Mathematiker*, Leipzig 1900, s. 172-173; Storey, *Persian Literature*, London 1970-72, II/1, s. 3; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, II/2, s. 1008; III, 1530; Sezgin, *GAS*, VI, 276-277, 280-281; Mehdî Muhakkık, *Şerhu'l-İlâhiyyât min Kitâbi'ş-Şifâ'* (Molla Mehdî Nerâkī), Tahran 1365 hş./1986, Giriş, s. 1-4; G. Saliba, "İbn Sīnā and Abū ʿUbayd al-Jūzjānī: The Problem of the Ptolemaic Equant", *Mecelletü't-Târîhi'l-ʿulûmi'l-ʿArabiyye*, IV/2, Halep 1980, s. 376-380.

SARGON ERDEM

ABDÜLVÂHİD el-MERRÂKÜŞÎ
(عبدالواحد المراكشى)

Ebû Muhammed Muhyiddîn Abdülvâhid b. Alî et-Temîmî el-Merrâküşî
(ö. XIII. yüzyılın ortaları)

Mağrib ve Endülüs tarihinin ana kaynaklarından olan *el-Muʿcib fî telhîşi ahbâri'l-Mağrib* adlı eserin müellifi.

7 Rebîülâhir 581'de (8 Temmuz 1185) Merakeş'te doğdu. Küçük yaşta tahsil için Fas şehrine gitti ve orada Ebû Bekir Muhammed b. Zühr ile filozof İbn Tufeyl'in oğlu Bekir b. Tufeyl gibi meşhur kişilerle tanıştı. Endülüs'e geçip bir müddet İşbîliye ve Kurtuba'da kaldı ve devrin meşhur âlimlerinin derslerine devam etti. Bir ara Merakeş'e döndü (1213); ardından tekrar İşbîliye'ye giderek arkadaşı Muhammed b. Fazl'ın aracılığıyla Vali İbrâhim b. Ebû Ya'kūb el-Mansûr'un hizmetine girdi. Bu vesileyle Mağrib ve Endülüs'ün ileri gelen devlet adamlarıyla görüşme imkânı buldu. 1222'de Mısır'a, oradan da Hicaz, Şam ve Bağdat'a gitti. Bağdat'ta Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînillâh'ın vezirinin teşvikiyle *el-Muʿcib fî telhîşi ahbâri'l-Mağrib* adlı eserini yazmaya başladı (621/1224).

Mağrib ve Endülüs tarihinin ana kaynaklarından biri olan *el-Muʿcib*, müellifin hâtıralarına ve olaylara şahit olan kişilerin ifadelerine dayanması sebebiyle ayrı bir önem taşımaktadır. Abdülvâhid, Endülüs'ün fethinden (92/711) itibaren 667 (1269) yılına kadar meydana gelen olayları anlatan eserini kaleme alırken, fetihten Muvahhidler Devleti'nin kuruluşuna kadar olan kısım için, Endülüs tarihçisi Humeydî'nin eserlerinden ve özellikle *Cezvetü'l-muktebis* adlı kitabından faydalanmıştır. Mülûkü't-tavâif hakkında geniş bilgi veren *el-Muʿcib*, R. Dozy tarafından İngilizce tercümesi ve bir girişle birlikte yayımlanmış (*The History of the Almohades*, Leiden 1847, 1881), daha sonra E. Fagnan eseri Fransızca'ya çevirmiştir (*Histoire des Almohades*, Alger 1893). Eser, Dımaşk (1324), Fas (1938) ve Kahire'de de (1324, 1332, 1949, 1963) neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Muʿcem*, II, 1724-1725; M. Şemseddin [Günaltay], *İslamda Târih ve Müverrihler*, İstanbul 1339-42, s. 257; Brockelmann, *GAL*, I, 392-393; *Suppl.*, I, 555; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1733; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 635; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 326; Kehhâle, *Muʿcemü'l-mü'ellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), VI, 210; Abbas el-Cerrârî, *el-Emîrü'ş-şâʿir Ebü'r-Rebîʿ Süleyman el-Muvahhidî*, Rabat 1404/1984, s. 87; Abdurrahman Utbe, *Maʿa'l-Mektebeti'l-ʿArabiyye*, Beyrut 1404/1984, s. 213-214; H. İbrâhim Hasan, *İslâm Tarihi* (trc. İsmail Yiğit v.dğr.), İstanbul 1986, VI, 285-287; A. Cour, "Abdülvâhid", *İA*, I, 102; E. Lévi-Provençal, "ʿAbd al-Wāḥid al-Marrākushī", *EI²* (İng.), I, 94.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ABDÜLVÂHİD b. MUHAMMED
(عبدالواحد بن محمد)

(bk. EBÜ'L-FEREC eş-ŞİRÂZÎ).

ABDÜLVÂHİD er-REŞÎD
(عبدالواحد الرشيد)

Ebû Muhammed Abdülvâhid er-Reşîd b. İdrîs el-Me'mûn b. Ya'kūb
(ö. 640/1242)

Muvahhidler Devleti hükümdarı (1232-1242).

615'te (1218) Habâbe adlı bir câriyeden doğdu. Babası İdrîs el-Me'mûn, 1233 yılında taht iddiacılarından Yahyâ b. Nâsır'ın eline geçmiş olan Merakeş üzerine yürüdüğü sırada ölünce, annesi onun ölümünü gizleyerek ordunun nüfuzlu kumandanlarından Kānûn b. Cermûn es-Süfyânî, Şuayb b. Vakārit el-Heskûrî ve hıristiyan birliklerin kumandanı ile anlaştıktan sonra, on dört yaşındaki oğlu Abdülvâhid'i er-Reşîd unvanıyla hükümdar ilân ettirdi (18 Ekim 1232). Ordu ve devlet erkânının desteğiyle tahta geçen Abdülvâhid süratle Merakeş üzerine yürüdü ve Yahyâ b. Nâsır'ı mağlûp ettikten sonra Kādî Ebû Muhammed'in gayretleri sayesinde fazla bir mukavemetle karşılaşmadan şehre girdi. Habâbe, kumandanların oğlunu desteklemelerine karşılık, ele geçirebilirlerse Merakeş'i yağmalamalarına müsaade edeceğine söz vermişti. Fakat Abdülvâhid de halka şehri teslim ettikleri takdirde mal ve can güvenliklerinin teminat altında olacağına dair söz verdiği için, kumandan ve askerlere yağmadan bekledikleri kazanca karşılık 500.000 dinar ödemek zorunda kaldı.

Abdülvâhid tahta geçtiğinde tam bir çöküş içinde olan devleti eski haline getirmek üzere bazı teşebbüslerde bulundu. Önce bütün Muvahhidler'in desteğini kazanmak için hutbelerde Mehdî b. Tûmert'in adını zikretmeye başladı. Mehdî'nin koyduğu, fakat babasının kaldırdığı vergileri yeniden koydu. Abdülvâhid Merakeş'te yönetime hâkim olduktan sonra Benî Hûd tarafından İşbîliye'den kovulan Ömer b. Vakārit el-Heskûrî de onun hizmetine girdi. Ancak bir müddet sonra Abdülvâhid'e karşı açıkça cephe alarak Yahyâ b. Nâsır adına davette bulunmaya başladı ve bazı Muvahhid kabilelerini de yardıma çağırdı. Bunun üzerine Abdülvâhid, damadı İdrîs'i başşehirde bırakıp Yahyâ'ya karşı harekete geçti ve Sicilmâse'de onu bozguna uğrattıktan sonra geri döndü. Yahyâ'ya katılmış olan Saîd b. Zekeriyyâ kumandasındaki Muvahhidler de tekrar ona bağlılık arzettiler (631/1233-34). Ömer b. Vakārit daha sonra Hlotlar'ın reisi Mes'ûd b. Humeydân'ı Abdülvâhid'e karşı kışkırttı. O da bunu haber alınca bir komplo hazırlayıp Mes'ûd'u önde gelen yirmi beş arkadaşıyla birlikte öldürttü. Hlotlar Yahyâ b. Humeydân'ın başkanlığına isyan ederek Yahyâ b. Nâsır'ı tahta geçirmek için Merakeş'i muhasara ettiler. Şehirde erzak tükenince Abdülvâhid Sicilmâse'ye kaçtı. Yahyâ da şehri zaptedip yağmaladı (632/1234-35). Aynı yıl Cenevizliler Sebte'yi (Ceuta) kuşattılar ve 400.000 dinar haraç aldıktan sonra kuşatmayı kaldırdılar. Abdülvâhid 633'te (1235-36) Sicilmâse'den Merakeş'e hareket etti, Yahyâ'yı mağlûp ederek şehre girdi. Daha sonra intikam almak için Hlotlar'ın üzerine yürüdü ve Fas'a kadar geldi. Bu sırada Yahyâ b. Nâsır Araplar

tarafından öldürüldü, başı Fas'ta bulunan Abdülvâhid'e gönderildi. Bu gelişmeler üzerine İşbîliye halkı da ona biat etti. Yahyâ'nın öldürülmesinden sonra Hlotlar da bağlılık arzettiler; fakat Abdülvâhid buna rağmen üzerlerine asker sevkederek onlardan intikam aldı. Endülüs'te Benî Hûd'a karşı isyan etmiş olan İbnü'l-Ahmed Muhammed b. Yûsuf b. Nasr da 636'da (1238-39) ona tâbi oldu. Fakat bütün gayretlerine rağmen Abdülvâdîler hânedanının kurulmasına ve Merînîler'in ülkenin çeşitli yerlerini işgal etmelerine engel olamadı. Giderek güçlenen Merînîler Mağrib ve İspanya'yı Muvahhidler'in elinden alırken Franklar da 29 Mayıs 1239'da Kurtuba'yı işgal ettiler.

Abdülvâhid er-Reşîd, on yılı aşkın bir süre hükümdarlık yaptıktan sonra 9 Cemâziyelâhir 640'ta (4 Aralık 1242), Merakeş'te sarayının bahçesindeki havuzda boğularak öldü. Yerine Merînîler'le barış anlaşması yapan Ebü'l-Hasan Ali es-Saîd geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbâs), Beyrut 1968-72, VII, 17; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muġrib* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Kettânî v.dğr.), Beyrut 1406/1985, s. 299-360; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XXII, 343; İbn Haldûn, *el-ʿİber*, Bulak 1284 → Beyrut 1399/1979, VI, 254; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb*, Kahire 1350-51 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 208; Muhammed b. Muhammed el-Endelüsî, *el-Ḥulelü's-sündüsiyye fi'l-aḫbâri't-Tûnisiyye* (nşr. Muhammed el-Habîb el-Heyle), Beyrut 1985, II, 132-133; *el-Ḥulelü'l-mevşiyye fî ẕikri'l-aḫbâri'l-Merrâküşiyye* (nşr. Süheyl Zekkâr—Abdülkâdir Zimâme), Rabat 1399/1979, s. 163, 167; E. de Zambaur, *Manuel de Généalogie et de Chronologie Pour l'Histoire de l'Islam*, Hannover 1927, s. 73; Halil Edhem, *Düvel-i İslâmiyye*, İstanbul 1927, s. 51-52; Ali b. Ebû Zer' el-Fâsî, *eẓ-Ẕaḫîretü's-seniyye fî târîḫi'd-devleti'l-Merîniyye*, Rabat- 1972, s. 56-57, 60-61; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 233; C. E. Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi* (trc. Erdoğan Merçil—Mehmet İpşirli), İstanbul 1980, s. 36-38; Abbâs b. İbrâhim, *el-İʿlâm bi-men ḥalle Merrâküş ve Aġmât mine'l-aʿlâm* (nşr. Abdülvehhâb b. Mansûr), Rabat 1974-83, VIII, 514-519; Seyyid Abdülazîz Sâlim, *Târîḫu'l-Maġrib fi'l-ʿaṣri'l-İslâmî*, İskenderiye 1982, s. 783; H. İbrâhim Hasan, *Târîḫu'l-İslâm*, Kahire 1983, IV, 233; Abdülmecîd en-Neccâr, *el-Mehdî b. Tûmart*, Beyrut 1403/1983, s. 406; İbrâhim Harekât, *el-Maġrib ʿabre't-târîḫ*, Rabat 1405/1985, s. 292; A. Bel, "Abdülvâhid", *İA*, I, 104-105; Pierre de Cénival, "Merâkeş", *İA*, VII, 744; Şinâsî Altundağ, "Muvahhidler", *İA*, VIII, 770; G. Marçais, "ʿAbd al-Wādids", *EI²* (İng.), I, 92-94.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ABDÜLVÂHİD b. SELÎM

(عبدالواحد بن سليم)

XIII. yüzyıl Anadolu Selçuklu mimarı.

Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Adına, Konya'daki Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin ceviz sandukası üzerinde yer alan kitâbede rastlanmaktadır. Bu sanduka, 1273 yılında vefat eden Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî için yapılmış olmasına rağmen, bilinmeyen bir tarihten beri Mevlânâ'nın babası Sultânü'l-ulemâ Bahâeddin Veled'in kabri üzerinde bulunmaktadır. Sandukanın şekil ve planı ile çoğu Mevlânâ'nın şiirlerinden seçilen yazı ve süsleme kompozisyonlarını Mimar Abdülvâhid b. Selîm hazırlamış, işçiliğini ise Hümâmeddin Muhammed adlı Konyalı bir ahşap ustası yapmıştır. Ayrıca Mimar Abdülvâhid b. Selîm'in Mimar Bedreddîn-i Tebrîzî ile birlikte Mevlânâ Türbesi'ni de inşa ettiği bilinmektedir.

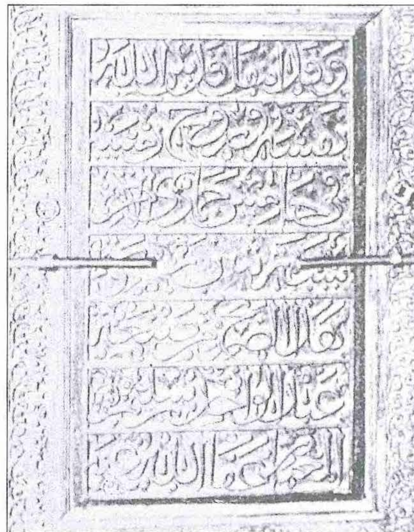
BİBLİYOGRAFYA :

L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 34; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya 1964, s. 664-674; Zeki Sönmez, *Başlangıçtan XVI. Yüzyıla Kadar Anadolu'daki İslâm ve Türk Devri Yapılarında Çalışan Sanatkârlar* (doktora tezi, 1981), İÜ Ed. Fak., s. 106-108; Yusuf Akyurt, "Konya Asarı Atika Müzesi'nde Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin Sandukası", *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, III, Ankara 1936, s. 113-127.

ZEKİ SÖNMEZ

Abdülvâhid b. Selîm'in adının geçtiği, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin sandukası üzerindeki kitâbe

ABDÜLVÂHİD YAHYÂ

(RENÉ GUÉNON)

(عبدالواحد يحيى)

(1886-1951)

İslâm, Hint ve Çin tasavvuf doktrinlerini entellektüel seviyede ele alan ve modern dünyayı her yönüyle tenkit eden görüşleriyle tanınan Fransız mutasavvıf ve mütefekkiri.

15 Kasım 1886'da Fransa'nın Blois şehrinde doğdu. Soy bakımından tamamen Fransız ve Katolik bir ailenin çocuğudur. İlk öğrenimini öğretmen olan teyzesinden gördü. Orta öğrenimini dinî bir okulda yaptı. 1902'de retorik öğrencisi olarak koleje başladı. 1903'te kolejin felsefe bölümüne girdi ve aynı yıl felsefe-edebiyat diplomasını elde etti.

Ekim 1904'te Paris'te Collège Rollin'e matematik öğrencisi olarak yazıldı. Sağlık durumu el vermediği için üniversite öğrenimini bırakarak Paris'e yerleşti. Klasik öğretimin verdikleriyle tatmin olmadığını hissederek entellektüel ufkunu genişletmek için, o devirde rağbette olan "néo-spiritualiste" doktrinleri incelemeye yöneldi. Bir arkadaşı vasıtasıyla, "bâtın ve gizli ilimler" ile uğraşan "occultiste" bir cemiyetin ileri gelenleriyle tanıştı. Kısa zamanda ciddiyet ve titizliğiyle kendini kabul ettirdi. Daha sonra bu çevre ile ilgili mason localarına girdi ve kısa zamanda yüksek derecelere ulaştı. 1908'de yapılan Spiritüalist ve Masonik Kongre'de sekreter olarak bulundu. Kongre'de École Hermétique'in şefi Papus'un "insan ruhunun ölümden sonra tekrar dünyaya gelip bir bedene girerek tekâmül edeceğini (réincarnation: tenâsüh), böylece ölümsüzlük (survivance) kazanmış olacağını ve bunun spiritüalizmin iki temel gerçeği olduğunu" söylemesi üzerine sekreterlikten ayrıldı. Bu sırada L'Eglise Gnostique'in ileri gelenleriyle tanışarak bu kuruluşa girdi. Adı geçen bu mason localarıyla ve "occultiste" teşekküllerle irtibatını kestikten sonra bir başka mason locasına girdi. 1914'e kadar devam eden faaliyetlerine bu tarihten itibaren tamamen son verdi. 1909 yılı Kasımında bazı arkadaşlarıyla çıkarmaya başladığı *La Gnose* adlı dergide ilk makalesi yayımlandı. 1910'da İsveçli ressam Abdülhâdî (John Gustaf Aguéli, ö. 1917) ile tanıştı. *La Gnose*'da iki yıl boyunca İslâm tasavvufuna dair makaleler yazdı. Ezher şeyhi, Mâlikî âlimi ve Şâzeliyye